

VAROLUŞUN TINISI: MODERNİTE VE YAŞAMA SANATININ YİTİMİ, ADEM İNCE

The Sound of Existence: Modernity and the Art of Living, Adem Ince

Vahide Nur BAYRAK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Konya, Türkiye orcid.org/013s3zh21

Graduate Student, Necmettin Erbakan University Institute of Social Sciences Department of
Philosophy and Religious Studies, Konya, Turkey

✉ vahidenurbayrak38@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-1260-8772>

📄 Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü / Article Type: Kitap Tanıtımı / Book Review

Geliş Tarihi / Received: 24.01.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 24.03.2023

Yayın Tarihi / Published: 15.06.2023

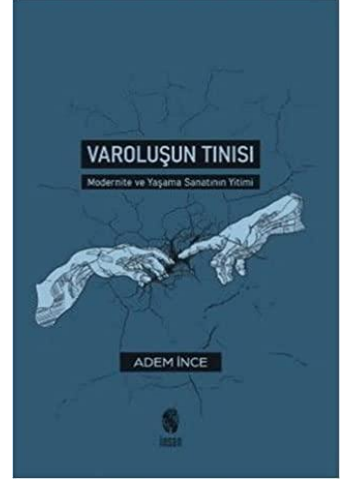
📖 **Atıf / Cite as:** Bayrak, Vahide Nur. "Varoluşun Tınısı: Modernite ve Yaşama Sanatının Yitimi, Adem İnce". *Mütefekkir* 10/19 (2023), 287-292. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1312498>

© **Telif / Copyright:** Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University Faculty of Islamic Sciences, 68100, Aksaray, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

🔍 **İntihal / Plagiarism:** Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

VAROLUŞUN TINISI: MODERNİTE VE YAŞAMA SANATININ YİTİMİ, ADEM İNCE*

İnsan yaratılışı itibariyle hem çevresini etkileyen hem de çevresinden etkilenen bir varlık olmuştur. İnsanın çevresinden etkilenen bir varlık olması hasebiyle içinde yaşadığı ve içerisinde geçtiği dünyanın dönemlerinden de etkilenmesi kaçınılmazdır. Nitekim küreselleşme ile dünyayı etkisi altına alan modernite insanı merkezi bir konuma taşımış fakat bu esnada da insana has özelliklerin yitimine sebep olmuştur. İncelediğimiz kitabımız da insanın bu savruluşunu ele almaktadır. Yazar kitabın ortaya çıkış serüvenini; “modernite ile şekillenmiş olan geç *modern* dünyanın hâlihazırdaki sorunları karşısında neleri yitirdiğimizi İslâmî bir yaklaşımla yeni bir kavramsallaştırma” üzerinden ele alma çalışması olarak ifade etmektedir. Aynı şekilde incelediğimiz kitapta tını kavramının yeni bir analizi yapılarak literatüre katkı sağlanmaktadır. Ayrıca ele alınan konular açıklanırken sık sık benzetmelere yer verilmektedir. Kitabın devamında ise tını yitimine bağlı on başlık altında farklı yitimlerden söz edilmektedir. Toplamda iki yüz otuz bir sayfadan oluşan kitap açıklayıcı ve konuyu irdeleyici bir üsluba sahiptir. Nispeten kelime tahlillerine çok girilmiş olsa da okuyucuyu kitabın son sayfasına kadar sürüklemektedir.

Kitabın giriş kısmında çalışmanın bel kemiğini oluşturan ‘tını’ kelimesinin analizi ile yola çıkılmaktadır. Tını kavramı, bir şeyi *nevi şahsına münhasır* kılan en temel saik olarak tanımlanırken aynı şekilde kelimenin sosyoloji ve psikoloji alanlarındaki tanımlamalarına da yer verilmektedir. Yazar merkezi rolde olan tını kavramının sosyolojik ve psikolojik bağlamda yapılan tanımlamalarının konunun anlaşılması bakımından sınırlı olduğunu ifade ederek bu kavrama daha geniş perspektiften bakılması gerektiğini ifade etmektedir. Kitabı diğer birçok kitaptan ayırtıran özelliklerden birisi tını kavramına getirilen bu yeni bakış açısı ve çözüm tahlilleridir. Nitekim tını kavramının geniş bir teorik çerçeveye oturması gerektiğini ifade eden yazar buna ancak İslâmî bir perspektiften bakılarak ulaşılabileceğini ifade etmektedir (s. 13).

Bir konuyu daha iyi anlamak için zıttı ile düşünmek gerekebilir. Yazar da tını kavramını açıklarken bu yöntemi kullanmaktadır. Bu bağlamda tını

* Adem İnce, *Varoluşun Tınısı: Modernite ve Yaşama Sanatının Yitimi* (İstanbul: İnsan Yayıncılık, 2021).

kavramı açıklanırken tınısızlığın da mevcut zeminde neye tekabül ettiğine dikkat çekilerek konu daha açık ve anlaşılır bir şekilde ele alınmaktadır. Örneğin bu karşılaştırma Viktor Frankl'in "varoluşsal vakum" kavramıyla ifade edilmektedir. Devamında yazar, Zygmunt Bauman'ın modern bireyin akışkan modern dünyanın kaypaklığı ve kuşatıcılığı karşısında kendi iç görüşüyle hayatı sürdürme çabasını "yaşam(a) sanatı" olarak isimlendirmesini takdir edilesi bir çaba olarak görmekte ve insanın yitirdiği tınısını yeniden kazanmasının yaşama sanatı ile elde edilebileceğini açıklamaktadır.

İnsanın asıl vazifesinin kendini bilmek ve anlamak olduğunu ifade eden yazar, insanın hikayesini Hz. Adem'e yani ilk insana dayandırarak açıklamalarda bulunmaktadır. Bu bağlamda insanın varlık sahnesine çıktığı ilk yaratılışına-diğer üç hak dinin ortak aktarımı da göz önüne alınarak- yer verilmektedir. Konuya bağlı âyetlerin açıklaması yapılırken semantik bağlamda bazı kelimelerin bütünün parçası olarak ele alınması anlamda daralmalara sebep olmaktadır.

Kitap insanın tını yitiminin nirengi noktasını oluşturan iki akort bozumundan bahsetmektedir. İlk akort bozumu, insanın varlık sahnesine çıktığı Hz. Âdem ve Havvâ'nın kıssasında geçer (s. 33). Bu durum Tâhâ sûresi 115. âyetle beraber düşünüldüğünde insanın nevi şahsına münhasır tınısının ehemmiyetini unutmama ve kararlı olmama hali, tınının muhafazasına yönelik (Allahu alem ifadesi ile) ilk açılım/ihlal olarak yorumlanmaktadır. Dünyanın insan için bir ceza değil bilakis *halifelik* sorumluluğunu yerine getirme ve ahdini gerçekleştirme imkânı bulacağı bir yer olduğu ifade edilerek de ikinci akort bozumuna geçiş yapılmaktadır.

İkinci akort bozumunu *profanlaşma* kavramıyla ele alan yazar (s. 62), modern insanın kendi eliyle öldürdüğü Tanrı'dan geriye kalan boşluğu ne yaparsa yapsın kapatamayacağını kesin bir üslupla açıklamaktadır. İnsanın özgürlüğünü, bağlarını yakarak ve yok sayarak değil bilakis sağlam bir ipe tutunarak elde edileceği ifade edilmektedir. Byung-Chul Han'ın aktarımıyla "dayanak olmadan özgürlük olmaz." (s. 64).

Konunun devamında Miraç hadisesini, insanın anlam yolculuğunun tekemmülü ekseninde ele alan yazar, *sidretü'l-münteha* kavramını anlamsal bir irdelemeye tabi tutmakta ve sidre yani ağaç kavramının açılımlarına odaklanmaktadır. Burada dikkat çeken bir husus yazarın, *sidre* yani ağaç kavramına vurgu yapmasıdır. Hz. Âdem ve Havvâ'nın yaklaşmaması gereken, Tuva vadisinde Hz. Mûsâ'ya kendisi aracılığıyla seslenen ve nihayet miraçta son radde olarak belirlenen '*ağaç*' imgesinin önemi ve hikmetine dair yeni bir okuma önermektedir. Bu düşünceyi destekleyebilecek hadiseleri de ele alan yazar, kitabın birçok yerinde konudan uzaklaşmama adına geniş açıklamalar ve ek okumalara yönlendiren kaynakları dipnotta yer vermektedir.

Yazar, geç modernitede insanın bir muamma ve savruluş anlamında yitime uğradığını söylemekle beraber bu yitimlerin insanın diğer birçok alandaki yitimlerin birleşmesi ile yek hal aldığını ifade etmektedir. İlk olarak, “Dünyanın Hakikatinin Yitimi” ele alınmaktadır. Dünyanın ahiret yurdu için çalışılması gereken bir tarla olduğunu âyetlerle açıklayan yazar, bu durumun modernite ile kurulan düzen dahilinde değiştiğine vurgu yapmaktadır. Kitapta konular ele alınırken Batı ve İslâm düşüncesi arasında yer yer karşılaştırmaya gidilmektedir. Mevzu bahis olan ilk yitimin açıklanması esnasında yapılan karşılaştırma da bunun bir örneğidir. “Batı düşüncesinde insanın yeryüzüne düşüşü bir *boşluğa düşme* olarak algılanırken, İslâmi düşüncede insan *tekrar yükselebileceği bir inişe* (el-Bakara 2/38) maruz kalmıştır.” (s. 73).

İkinci ve en önemli yitimlerden biri ise “İnsan-Varlık İlişkisi”ne dairdir. İnsanın halife olarak varlıkla ilişkisinin *değer edinme ve edindirme* üzerinden kurulduğu anlatılmaktadır. Fakat modern dönemle beraber varlıkla kurulan bu ilişkinin mekanikleştiği ifade edilmektedir. Böylece bu durum insanı -akleden kalbinin bozulmaya uğraması neticesinde- varlık üzerinde sınırsız ve de sorumsuz tasarrufta bulunmaya yönlendirmektedir. Bu hengâme içerisinde kalan insan içsel bağlarını susturarak önce kendisinden, sonra çevresinden soyutlanmaktadır. Bu kopuşla beraber varlıkla ilişkisi inkitaya uğrayan insan kendisini bir savruluşun orta yerinde bulmaktadır.

Üçüncü yitim olan “Uzağın Yitimi” ve dördüncü yitim olan “Yakının Yitimi” önceki konularla bağlantılı olarak insanın savruluşunu farklı boyutlarda irdeleyerek yeniden ele almaktadır. Uzağın yitimi, Franz Kafka’nın *mektup* yorumu bağlamında incelenerek (s. 101) günümüz iletişim araçlarının uzakla olan ilişkide *gereksiz bir yakınlaşmayı* beraberinde getirdiği ve bu durumun insanın içerisinde olduğu mekanla bağını kopararak uzağı yakın yakını uzak ettiğine değinilmektedir. Bu durumun yakınıla olan ilişkide *biz idrakinin* kaybına sebep olduğu ısrarla vurgulanmaktadır. Nitekim yakınının yitimi açıklanırken, donanım-yazılım benzetmesi yapılarak konu daha anlaşılır kılınmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda insanın fitri hususiyetleri donanım ile, dış dünyasını inşa eden durumlarsa yazılım olarak ifade edilerek konu kendi içerisinde derinlemesine açıklanmaktadır.

Beşinci yitim olarak yazar “Güzellik Yitimi”nden bahsetmektedir. Kısaca ele alınmış olan bu başlıkta ise güzelliğin kentsel, sanatsal ve musiki formlar üzerindeki etkileri ve bu etkilerin modern dünyada uğradığı değişim anlatılmaktadır (s. 119).

Altıncı başlıkta ise “Şahsiyet Yitimi” ele alınmaktadır. Bu konu da bir önceki başlık gibi nispeten yüzeysel diyeceğimiz bir şekilde açıklanmaktadır (s. 127). Çünkü, şahsiyetin bir başkası karşısında durumunun ne olduğu üzerine mülâhazalar yapılarak diğer konuya geçilmektedir.

Yedinci yitim başlığında “Eğitim Yitimi”nden bahsedilmektedir. Eğitimden asıl beklentinin *şahsiyet eğitimi* olduğu vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra günümüz eğitim sistemine diğer bir ifadeyle modern eğitim sisteminin mevcut yapısının insana bir tını bahsedemeyeceğinin altı çizilmektedir (s. 135). Ayrıca İnce’nin daha önceki çalışması olan “Eğitilmiş İnsanın İlmihali: Günümüz Eğitim Anlayışı Üzerine Deneme” kitabı bu başlığın derin tahliller içermesinde ve araştırma sahasına dair tespitlerde bulunmasında etkili olmaktadır.

Sekizinci başlığa baktığımızda ise burada “Zamanın Yitimi” ele alınmaktadır. Konular Kur’anî referanslarıyla desteklendiği için zaman mefhumu da Asr sûresi bağlamında incelenmektedir. Bunun yanı sıra modern kapitalist kültürde ve Kur’anda bahsi geçen zaman kavramının karşılaştırılması yapılmaktadır. Kentleşmiş ve sanayileşmiş toplumlarda zaman kavramının bireyi borçlandırdığı ve dolaylı olarak zamanın bireyin elinden alındığı ifade edilirken, İslam içerisinde tefsir, tasavvuf ve şiir gibi farklı alanlarda yorumlanan zaman anlayışlarına da yer verilmektedir (s. 145).

Dokuzuncu yitimin olarak “Sükûnetin Yitimi: İşkoliklik Çağı” ele alınmaktadır. Bu bölümün yazarın daha önce yayımlanmış başka bir yazının genişletilmiş hali olduğu dipnotta belirtilmektedir. Modern dönemin insanı mekanikleştirmesinin sükûnet yitimine nasıl etki ettiği örneklerle açıklanarak konuya açıklık getirilmektedir (s. 153).

Son olarak “Hikmetin Yitimi”nden söz edilmektedir. Bu yitimde ise insanın yatay ilişkide derinleştiği ve dikey ile olan bağının kesintiye uğradığı ifade edilmektedir. Kitabın genelinde olduğu gibi burada da konuların kendi içerisinde sebep-sonuç analizi yapılması ile mevzu açıklığa kavuşturulmaktadır. Yer yer konuların alt başlıklarına inilmektedir. Nitekim burada da “İrfanın ve Arifin Yitimi” alt başlığı ile konu daha detaylı ve bütüncül ele alınmaktadır. Yazar konuyla bağlantılı katılmadığı görüşleri de kitabına alarak bu konulara dair yeni bir inceleme ve aktarımda bulunmaktadır.

Bütün bu yapılan tespitler ve analizlerden sonra kitabın sonuna çözümün ne olduğuna dair bir bölüm eklenerek okuyucuya yol gösterici açıklamalar yapılmaktadır. Fakat ilk olarak bütün sorunların nedeninin tek bir sebebe bağlandığı *epidemik tınısızlık* kavramının oldukça kapalı bir ifade ile dile getirilmesi çözüm yollarına dair okuyucuda olumsuz bir etki bırakmış olsa da bu durum bir soru üzerinden daha belirgin hale getirilmeye çalışılmaktadır: Bunca debdebe ve yitim karşısında birey şahsiyetini nasıl muhafaza edecektir? Yazar bu soruya verilecek tek ve net bir cevabın olamayacağını ifade ettikten sonra kendi tercih ettiği çözümü eklemektedir. Bunun İbn Bacce’ye atıfla “zihnî bir itizal” ile olacağını söylenmektedir. Konuyu açıklarken kullanılan inziva ve yalnızlık kavramlarının farkları

verilerek konu daha anlaşılır kılınmaya çalışılmaktadır. Bunun yanı sıra Hz. Mûsâ'nın asası imgesinden yola çıkılarak yeni bir okuma ile bugüne yansıyan asanın *hikmet/bilgelik* olduğu ifade edilmektedir. Devamında konu farklı kaynaklardan alıntılarla desteklenmektedir.

Sona yaklaşırken Hz. Peygamber'in (s.a.s) "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim." (Muvatta, Hüsnu'l-Hulk, 8) hadisi bağlamında bir ahlâk inşa etmede olmazsa olmaz şarta değinilerek konunun daha iyi anlaşılması için farklı izahatlarda bulunmaktadır.

Yazar sonuç kısmını net bir ifade ile sınırlamamaktadır. Bunun yerine konunun nüvesine dair açıklamalarda bulunduğu "Sonsöz Yerine" başlığı altında önemli noktalara temas etmektedir. Mezkûr tınıyı ikame etmenin beraberinde getirdiği acı/sancı ifade edilerek bu durum Hz. Peygamber (s.a.s)'in Hûd sûresi hakkında "*Beni Hud sûresi ihtiyarlattı.*" hadisi ile yorumlanmaktadır. Bu bağlamda okuyucuda soru işareti bırakacak şekilde, kendisini ihtiyarlatan ne ise evvela onun tefekkürü ile işe başlanacağı bildirilmektedir (s. 212).

İnsanın anlam arayışına dair çözüm tahlillerinin yapıldığı bu kitap, kelime analizleri ve kullanılan kavramların çokluğuyla okuyucuyu biraz yavaşlatsa da en nihayetinde güzel bir çalışmayı bizlere sunmaktadır.

📄 Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

👤 Yazar(lar) / Author(s): Vahide Nur Bayrak.

🏦 Finansman / Funding: Yazar(lar), bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul eder(ler). / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.